Teknologirådet

Kongens gate 14
0153 Oslo, Norway
T: +47 23 31 83 00
www.teknologiradet.no

Næringskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Vår ref.: 2023/32
Dato: 07.02.2023

Innspill fra Teknologirådet til Dokument 8:73 S (2022-2023) – Datadrevet industri

Forslaget viser til at Norge er blant verdens mest digitaliserte land med gode forutsetninger til å bli ledende i den globale dataøkonomien.

EU er ambisiøs på dette området. Den europeiske datastrategien fra 2020 beskriver et **indre marked for data** hvor:

- data kan flyte innenfor EU og på tvers av sektorer
- europeiske regler og verdier knyttet til personvern og konkurranse respekteres
- reglene for tilgang til og bruk av data er rettferdige, praktiske og tydelige

Et viktig grep for å realisere dette er felles europeiske dataområder («data spaces»), samt tilhørende lov- og regelverk som blant annet skal sikre tillit til datadelingen.

Dok 8-forslaget inneholder 18 konkrete forslag. Flere av disse bør sees i tett sammenheng med tiltakene i EU. Det kan styrke den datadrevne industrien i Norge. I tillegg kan Norge bidra aktivt til utviklingen av det indre europeiske markedet for data.

Teknologirådet gir under innspill til forslag 2, 4, 8, 9 og 10.

Forslag 2: Etablere en havdatabank som et offentlig–privat samarbeid
Det kan være fornuftig å se forslaget i sammenheng med EUs dataområder. EU har i første omgang valgt ut ni strategiske tema hvor det skal etableres dataområder.

Dataområdene skal bestå av standarder, verktøy og infrastrukturer for å lagre, behandle og dele data innad og mellom medlemslandene, og gi dataforvaltere og brukere rettigheter, verktøy og ferdigheter til å ha kontroll med egne data.

Norges engasjement i de europeiske dataområdene er foreløpig begrenset, med noen få unntak som det felles europeiske helsedataområdet. For å stryke den norske innsatsen for bedre deling av data, kan det vurderes hvilke av dataområdene Norge bør prioritere.

Forslag 4: Etablere arenaer der næringslivet selv får anledning til å komme med råd og anbefalinger om hvilke data som bør prioriteres for datadeling
«Utredning av dataøkonomien i offentlig sektor» beskriver at deling av data krever ressurser til å heve kvaliteten på data og løsninger. Rapporten påpeker at prioriteringen av datasett for viderebruk i dag er noe tilfeldig; noen initiativer er drevet fram av ledere og ansatte, noe fra næringslivet og noe som en del av satsinger.

I arbeidet med å prioritere data, kan det være hensiktsmessig å starte med data som allerede er prioritert i EU. I EUs åpne data-direktiv defineres en liste høyverdi datasett fra offentlig sektor, utvalgt etter en prosess der Norge også var med. Dette er datasett innenfor kategoriene geografi, meteorologi, jordobservasjon og miljø, statistikk, selskapsregister og eierskapsregister og mobilitet.

Dataene skal gjøres gratis tilgjengelig, i maskinlesbart format via API-er. Direktivet skal gjennomføres som en gjennomføringsrettsakt i EU, og forventes å tre i kraft i 2024. Norge kan være mer ambisiøse enn EU, som oppfordrer til å gå utover minstekravene. For eksempel kan dette gjelde kategoriene «selskapsregister og eierskapsregister».

EUs kommende Dataforordning (Data Act) skal blant annet regulere hvem som kan få tilgang til visse typer data og på hvilke betingelser. Data Act skal legge til rette for deling av data mellom næringslivsaktører og fra næringslivet til offentlig sektor. Forordningen skal bidra til bedre tilgang til Internet of Things-data og gjøre data fra private virksomheter tilgjengelig i nødsituasjoner, for eksempel flom og skogbranner.

Forslag 8: Sørge for økt digitaliseringskompetanse blant offentlige aktører, slik at økt bruk av innovative anskaffelser kan bli et viktig virkemiddel for næringsvekst

Fremover vil stadig flere digitale systemer bli utstyrt med kunstig intelligens. Dette kan kreve ny kompetanse, ikke bare på digitalisering, men også teknologisk og juridisk.

Offentlige innkjøp av intelligente systemer

Suksessfulle innkjøp av digitale systemer utstyrt med kunstig intelligens bygget på maskinlæring og store språkmodeller, krever detaljerte og nyanserte anbud. Slike systemer, som samtaleroboter, utvikles og tilpasses gjerne spesifikt for den konkrete oppgaven de skal gjøre. Utviklerne vil trene kunstige intelligens med data som er representative for den spesifikke oppgaven anbudet spesifiserer.

Det vil variere hvorvidt systemene vil prestere godt også til liknende formål. For eksempel vil taleteknologiske løsning utviklet for bruk på et legekontor ikke nødvendigvis fungere like godt andre steder. Årsaken er blant annet variasjoner i fagterminologi.

I rapporten *Taleteknologi med kunstig intelligens* anbefaler Teknologirådet derfor at det utvikles en veileder for offentlige innkjøp av taleteknologi, der disse aspektene forklares. Veiledere kan trolig styrke det offentliges kompetanse på anskaffelser også på andre områder.

Urealistiske krav til løsningene i anbudene kan i føre til at aktører avstår fra å delta. I tilfellet taleteknologi er det for eksempel vesentlig dyrere å utvikle flerspråklige løsninger enn de som kun forstår ett språk. Økt bruk av innovative anskaffelser kan bidra til å på forhånd avklare hva det er realistisk at aktørene kan levere.

Ny regulering av kunstig intelligens

I EU-kommisjonens forslag til regulering av kunstig intelligens – *Artificial Intelligence Act* – kommer nye krav til importører, distributører og brukere av såkalte høyrisiko kunstig intelligens-systemer. Forhandlingene pågår, og vedtak forventes i 2023.

Listen over høyrisiko KI-systemer er ennå ikke vedtatt, men vil blant annet inkludere bruk av kunstig intelligens innen velferd, utdanning, migrasjon, helse og arbeidsliv.

De nye kravene spesifiseres i kapittel 3 i forslaget, i kapittel 26-29. Innkjøpere og brukere må forsikre seg om at systemet har blitt utviklet i tråd med loven. I tillegg må de blant annet sørge for tilstrekkelig menneskelig kontroll med systemene, monitorere hvordan systemene fungerer, rapportere om avvik og loggføre bruken.

Korrekte og effektive innkjøp og bruk av høyrisiko KI-systemer vil kreve kunnskap om det nye lovverket. Offentlig sektor pålegges i noen tilfeller ekstra strenge krav.

Forslag 9: Stille krav om at data gjøres tilgjengelig ved inngåelse av offentlige kontrakter

Teknologirådet antar at dette forslaget handler om data som er innelåst i fagsystemer og derfor kontrolleres av systemleverandørene – altså at kunden som kjøper systemet, ikke får tilgang til egne data og derved ikke muligheten til å utnytte disse.

I *Taleteknologi med kunstig intelligens* foreslår Teknologirådet at vinnere av offentlige anbud deler taledata fra løsningene med Språkbanken ved Nasjonalbiblioteket etter en gitt karantenetid. Forslaget om karantenetid skal sikre at det offentlige får tilgang til data, og at aktører ikke avstår fra å delta i anbud. En tilsvarende modell kan vurderes for flere typer data.

Forslag 10: Vurdere hvilke typer data som har såpass stor samfunnsmessig verdi at myndighetene bør pålegge datadeling

EU har nylig beskrevet en liste over data med særlig høy verdi for samfunnet, jf. Åpne data-direktivet (se: innspill til forslag 4). Det kan være hensiktsmessig å se vurderinger av data med høy samfunnsmessig verdi i sammenheng med disse.

Norge har anledning til å pålegge deling av flere typer data enn det EU legger opp til. I *Taleteknologi med kunstig intelligens* anbefaler Teknologirådet å innføre en plikt for forskere og offentlige aktører å dele alle tale- og tekstdata de kan med Språkbanken

Anbefalingen følger av en vurdering av at slike data har stor samfunnsmessig verdi. 250 000 nordmenn dysleksi og 1 av 2 utenfor arbeidslivet har lesevansker. Samtidig går det 3-4 ganger raskere å diktere enn å skrive. Utstyrt med kunstig intelligens blir taleteknologi raskt mer avansert. Teknologien kan bli et vannskille for universell utforming og inkludering, men da trengs teknologi som forstår alle språk og dialekter.

For å fungere for alle og må løsninger som samtaleroboter trenes på taleopptak fra alt fra barn til eldre, fra dem med avvikende tale og på alle dialekter og språk. Dette krever datadeling av et omfang som trolig kun kan oppnås gjennom plikt om deling.

Med hilsen

Tore Tennøe
Direktør